

Postbus 242
2130 AE Hoofddorp
T (088) 496 04 21
E info@cea.nl
I www.cea.nl

Datum binnenkomst	: 30 september 2026	Referentie	: 26/MCEA/02062	Telefoon	: (088) 496 04 21
Bijlage(n)	:	Behandelaar	: Coen Bongers	E-mail	: info@cea.nl

Onderwerp Reactie Novaa - Reactie uitvoeringstoets conceptrapport eindtermen 2027

De uitvoeringstoets bestaat uit [het conceptrapport eindtermen 2027](#) en onderstaand formulier met een aantal vragen.

Reactie NOVAA op de eindtermen accountantsopleiding 2027

NOVAA reageert vanuit haar rol als beroepsvereniging van accountant-adviseurs in veelal kleinere praktijken. Wij beperken ons tot de hbo-route Accountancy-MKB, met de bijbehorende postbachelor- en praktijkopleiding. Wij onderschrijven de sterkere verbinding tussen theorie en praktijk en de keuze om de mkb-ondernemer, de onderneming en haar levenscyclus centraal te stellen. Onze conclusie is echter dat de uitvoerbaarheid voor kleine praktijken in de voorgestelde uitwerking onvoldoende is geborgd.

Als indicatie van het belang van deze groep hanteren wij de door NOVAA aangedragen verdeling: circa 60% van de kantoren telt één of twee openbaar accountants en circa 90% van alle kantoren telt maximaal vijf accountants. Wij verzoeken CEA deze indicatie bij de impactanalyse te valideren naar peildatum, kantoorbegrip en populatie. De hieronder beschreven knelpunten zijn ook zonder deze percentages relevant voor kantoren met een beperkte opdrachtenmix.

1. Biedt het conceptrapport voldoende handvatten voor een vertaling naar een opleidings- en toetsprogramma voor uw onderwijsinstelling, organisatie en/of stagebureau?

Nog onvoldoende. De thematische indeling biedt een bruikbare structuur, maar nog geen voldoende voorspelbare vertaling naar de opleidingsmogelijkheden bij onze leden. Wij reageren als beroepsvereniging en niet als afzonderlijke onderwijsinstelling of stagebureau.

Tip: Maak het vereiste eindniveau concreet

Het rapport erkent dat startbekwaamheid verschilt van ervaren beroepsuitoefening, dat de mate van zelfstandigheid afhangt van opdracht en complexiteit en dat specialisten nodig kunnen zijn (p. 10–11; MKB/ASS 1.2.2, p. 26). Ook kent tabel 2 op p. 10 supervisie bij complexe adviesopdrachten. Toch blijft bij MKB 3.4.1–3.4.2 en 4.2.1–4.2.3 onduidelijk welke analyse en advisering de trainee zelf moet beheersen en welke specialistische uitwerking buiten diens eindniveau valt. Zonder gezamenlijke beoordelingscriteria kunnen opleiders dezelfde eindterm verschillend uitleggen.

Tip: Verbind de eindtermen aan haalbare leerbewijzen

Wij vragen per beroepsactiviteit voorbeelden van voldoende praktijkproducten, de vereiste complexiteit, de eigen bijdrage van de trainee, de toegestane supervisie en de

bijdrage van specialisten. Maak tevens duidelijk wanneer één geïntegreerde opdracht meerdere eindtermen afdekt. Een beroepsproduct mag geen optelsom van afzonderlijke verantwoordingsdossiers worden.

Tip: Werk de ruimte voor alternatieve leeromgevingen uit

Op p. 59–60 staat dat alle eindtermen ten minste eenmaal op startbekwaam niveau moeten worden uitgevoerd, onder supervisie en beoordeling van een accountant. Uitvoering elders is mogelijk, maar simulaties mogen slechts bij uitzondering enkele eindtermen vervangen. Dit is voor kantoren zonder assuranceportefeuille geen uitgewerkte oplossing. Leg vooraf vast welke vervangende leeractiviteiten zijn toegestaan, wie deze aanbiedt, hoe zij worden beoordeeld en hoe beschikbaarheid en betaalbaarheid worden gegarandeerd. De vrijheid voor opleiders om programma's in te richten lost ontbrekende praktijkopdrachten op zichzelf niet op.

2. Welke eventuele concrete knelpunten verwacht u bij de implementatie van de eindtermen 2027 voor uw organisatie ?

Voor de bij NOVAA aangesloten kleine praktijken voorzien wij de volgende knelpunten, met directe gevolgen voor de beschikbaarheid van opleidingsplaatsen, studeerbaarheid en opvolging.

Assuranceopdrachten ontbreken in de reguliere portefeuille

Bij veel kleine praktijken ligt het zwaartepunt bij samenstellen, fiscale aangiften en doorlopende ondernemersadvisering. Andere assuranceopdrachten (MKB/ASS 2.3.1–2.3.4, p. 29–30), beoordelingsopdrachten (3.2.1–3.2.3, p. 31–32) en vrijwillige jaarrekeningcontroles (MKB 3.5.1–3.5.9, p. 33–35) komen niet of onvoldoende voor. Ook overeengekomen specifieke werkzaamheden (2.4.1–2.4.2) zijn niet bij ieder kantoor beschikbaar. Samenstelwerk kan niet zonder meer dienen als bewijs voor assurancebekwaamheid.

Impact: trainees worden afhankelijk van externe opdrachten, plaatsingscapaciteit en controlecycli. Dit kan leiden tot extra kosten, reistijd en studievertraging. Het vervallen van urennormen per opdrachttype op p. 60 neemt deze beschikbaarheidsproblemen niet weg. Voetnoot 11 op p. 33 laat realisatie via wettelijke of complexere controles toe, maar biedt vooral uitkomst aan kantoren die daar al toegang toe hebben.

Nodig: een vooraf georganiseerde en bekostigde route via regionale samenwerkingsverbanden en gastkantoren, met erkende begeleiding en gegarandeerde toegang. Verduidelijk daarnaast welke eindtermen via erkende simulaties aantoonbaar gelijkwaardig kunnen worden gerealiseerd. Wanneer de beperking tot enkele eindtermen dit onmogelijk maakt, moet CEA die uitvoeringsvoorwaarde in samenhang met NBA en RPO heroverwegen, binnen de toepasselijke wettelijke kaders.

Minder complex is onvoldoende geoperationaliseerd

CEA geeft op p. 22–24 en in bijlage 4 wel degelijk kenmerken en voorbeelden van minder complexe objecten. Ons bezwaar is dat die nog onvoldoende zijn vertaald naar eenduidige selectie-, begeleidings- en toetscriteria. Het rapport vermeldt bovendien op p. 24 dat verdere beroepsreglementering tot tussentijdse aanpassingen kan leiden. Kantoren moeten dus opleidingscapaciteit organiseren terwijl onderdelen van het kader nog kunnen wijzigen.

Het adagium “een audit is een audit” blijft relevant voor het beoogde zekerheidsniveau: een controle vraagt een redelijke mate van zekerheid en voldoende geschikte controle-informatie. Schaalbaarheid betreft de passende uitvoering en documentatie; zij maakt een controle niet tot een lichtere vorm van assurance. Niet alle controles vragen

dezelfde werkzaamheden, maar een beperkt team of een kleine onderneming rechtvaardigt op zichzelf geen lagere kwaliteitsnorm. Dit volgt ook uit Standaard 200.

Nodig: uitgewerkte grensgevallen, bijvoorbeeld een eenvoudige bv met continuïteitsproblemen, beperkte functiescheiding of uitbestede IT. Leg vast wie de kwalificatie "minder complex" beoordeelt, wanneer een opdracht daarbuiten valt en wat dan met het opleidingstraject gebeurt. Verduidelijk bij MKB 3.5.6 hoe de eindterm wordt aangetoond als steunen op interne beheersing niet passend is. Onderbouw de verwachte begeleidingsinspanning en bied voorbeeldcontroledossiers en beoordelingscriteria.

Specialistische advisering en incidentele transacties

Herstructurerings, fusies, overnames en doorstarts (MKB 3.4.1–3.4.2, p. 33) en bedrijfsoverdracht of liquidatie (4.1.1–4.2.3, p. 35–36) komen in kleine portefeuilles niet jaarlijks voor cq zijn standaardwerkzaamheden die binnen de eigen praktijk plaatsvinden. Voor fiscale en juridische keuzes worden bovendien geregeld fiscalisten, notarissen, juristen en register valuatoren ingeschakeld. De ervaren accountant die de klantrelatie onderhoudt, is niet noodzakelijk de inhoudelijk specialist voor iedere deelvraag.

Wij erkennen dat het rapport samenwerking met specialisten uitdrukkelijk noemt, onder meer bij 3.4.2 en 4.1.2. Ook vraagt 4.2.3 begrip van economische waarde en gangbare waarderingmethoden; deze eindterm schrijft niet expliciet voor dat de trainee zelfstandig een volledige specialistische bedrijfswaardering uitvoert. Juist deze begrenzing moet zichtbaar worden in opleiding en beoordeling. De brede adviesformulering van 4.2.2 mag niet alsnog worden uitgelegd als zelfstandige beheersing van alle fiscale, juridische en financiële specialismen.

Impact: zonder afbakening dreigen te hoge beoordelingsverwachtingen, afhankelijkheid van toevallig beschikbare transacties en begeleiding buiten de eigen deskundigheid. Voor een startbekwame accountant is het kunnen herkennen, analyseren en bespreken van samenhang en het tijdig inschakelen van specialisten wezenlijk; volledige specialistische diepgang op alle betrokken terreinen is niet realistisch.

Nodig: toets expliciet de rol van signalerende en regisserende accountant. Een passend bewijs kan bestaan uit een onderbouwde probleemanalyse, gerichte vragen aan specialisten, beoordeling van uitgangspunten en vertaling van hun bevindingen naar de cliënt. Laat de trainee bij waardering de methodiekeuze, aannames en waardebepalende factoren uitleggen en grenzen onderkennen. Regel aanvullende casuïstiek waar een passende transactie tijdens de opleiding ontbreekt.

Complexere samenstelopdrachten en fiscale vraagstukken

Ook binnen de kernpraktijk kan de vereiste spreiding ontbreken. De beroepsactiviteit MKB 3.1.0 noemt complexere en geconsolideerde jaarrekeningen en fiscale aangiften voor groepsstructuren (p. 31); MKB 2.2.4 omvat fiscale optimalisatie en juridische zaken (p. 29). Een kantoor met vooral eenmanszaken en zelfstandige bv's beschikt niet vanzelfsprekend over voldoende passende groepsdossiers.

Nodig: maak duidelijk welke groepsstructuur en complexiteit op eindniveau volstaan en waar specialistische verdieping begint. Verhelder ook MKB 3.1.4: de formulering dat de accountant vaststelt dat de rapportage vrij is van materiële afwijkingen mag bij opleiding en toetsing niet worden opgevat als een assuranceverplichting. Een samenstellingsopdracht verstrekt geen assurance; sluit de toelichting aan op Standaard 4410.

Onevenredige belasting en structureel concurrentienadeel

Bij kantoren met slechts één of twee accountants drukken begeleiding, bijscholing, externe plaatsing en beoordeling relatief zwaar op de beschikbare capaciteit. Grotere kantoren beschikken vaker over afzonderlijke specialisten en uiteenlopende opdrachten. Zonder aanvullende voorzieningen ontstaat een structureel verschil in opleidingsmogelijkheden. Kleine kantoren kunnen dan minder aantrekkelijk worden voor trainees en toekomstige opvolgers. Dat vergroot het risico op verschraling van lokale dienstverlening en op een overstap van mkb-klanten naar grotere kantoren. Nodig: begroot vooraf de extra tijd en kosten per trainee en per kantoorcategorie, organiseer gezamenlijke voorzieningen en toets in een pilot of een klein kantoor met een overwegend samenstelgerichte portefeuille een trainee daadwerkelijk binnen de nominale opleidingsduur kan opleiden.

3. Welke mogelijkheden en uitdagingen ziet uw organisatie specifiek voor het begeleiden en beoordelen van trainees?

Kleine praktijken bieden waardevolle leeromgevingen: direct contact met de ondernemer, zicht op diens zakelijke en persoonlijke belangen en betrokkenheid bij het hele traject van administratie tot jaarrekening, aangifte en advies. De levenscyclusbenadering op p. 22–36 kan deze samenhang versterken. Voorwaarde is dat ontbrekende expertise en opdrachten collectief worden aangevuld en niet volledig bij het individuele kantoor worden neergelegd.

Praktijkopdrachten en capaciteit

Begin ieder traject met een inventarisatie van de portefeuille en deskundigheid van de begeleiders. Leg vast welke eindtermen in de eigen praktijk haalbaar zijn en organiseer ontbrekende onderdelen meteen. Plan beschermde begeleidingstijd en vervanging bij uitval. Voorkom dat een trainee pas aan het einde ontdekt dat bijv. een zeldzame bedrijfsoverdracht of assuranceopdracht nog ontbreekt. Gebruik reguliere cliëntopdrachten voor samenhangende leerbewijzen, met een herkenbare eigen bijdrage van de trainee.

Rolverdeling tussen kantoor en stagebureau

Het kantoor verzorgt de dagelijkse begeleiding, cliënttoegang, feedback en ontwikkeling binnen de eigen deskundigheid. Het stagebureau bewaakt het integrale opleidingsplan, signaleert hiaten, organiseert externe plaatsingen en geschikte beoordelaars en volgt de voortgang. Een lokale begeleider moet niet worden geacht een assuranceopdracht of specialistisch advies vakinhoudelijk te beoordelen waarvoor hij zelf onvoldoende actuele ervaring heeft.

Bij externe opdrachten moet een accountant met passende deskundigheid de betrokken eindtermen begeleiden en beoordelen. De thuisbegeleider bewaakt de samenhang met het totale traject. Leg afspraken vast over dossierinzage, geheimhouding, verantwoordelijkheden, beschikbaarheid, vergoeding en continuïteit van de leerplaats. Samenwerking met een gastkantoor moet mogelijk zijn zonder dat de trainee van werkgever hoeft te veranderen.

Rolverdeling tussen onderwijsinstellingen en stagebureau

Onderwijsinstellingen verzorgen de theoretische verdieping, geïntegreerde casuïstiek en voorbereiding op praktijkopdrachten. Het stagebureau koppelt deze aan de feitelijke werkomgeving en borgt samen met de opleiding dat leerbewijzen het vereiste niveau aantonen. NBA en RPO moeten de landelijke voorwaarden voor begeleiding, simulatie en toetsing verduidelijken; individuele stagebureaus moeten niet elk hun eigen toegangseisen ontwikkelen.

Inzet van specialisten en onafhankelijke beoordeling

Fiscalisten, notarissen, juristen en register valuatoren kunnen inhoudelijke feedback geven op hun deelgebied. Maak hun bijdrage bruikbaar in het portfolio, terwijl de voorgeschreven supervisie en beoordeling door een accountant herkenbaar geborgd blijven (p. 59–60). Het inschakelen van een specialist mag de trainee niet ontslaan van de plicht zelf de vraagstelling, samenhang en gevolgen voor de cliënt te begrijpen.

De eisen aan deskundige begeleiding, onafhankelijkheid en het vierogenprincipe (p. 63 en 65–66) vragen bij een klein kantoor om een beschikbare externe beoordelaar. Organiseer daarom een regionale pool en gezamenlijke scholing van begeleiders en beoordelaars. Werk met dezelfde beoordelingscriteria en bespreek periodiek voorbeeldproducten om verschillen in beoordeling te beperken.

4. Heeft u nog overige opmerkingen ten aanzien van de implementatie binnen uw organisatie?**Betrek de kleine praktijk rechtstreeks**

NOVAA betreurt dat in het voortraject van dit conceptrapport geen rechtstreeks contact met ons is opgenomen als vertegenwoordiger van de accountant-adviseur (AA's en RA's) die hoofdzakelijk werkzaam is in kleine praktijken. Dit laat onverlet dat er bredere consultaties over de beroepsprofielen en de opleiding hebben plaatsgevonden. Juist de dagelijkse mogelijkheden en beperkingen van deze kantoren verdienen een zelfstandige plaats in de uitvoeringstoets. Wij verzoeken om een gericht overleg met NOVAA en een representatieve groep kleine opleidingskantoren.

Beoordeel de feitelijke uitvoerbaarheid vóór invoering

Wij respecteren dat de uitvoeringstoets geen algemene heropening van het beroepsprofiel beoogt. De gekozen breedte en diepgang hebben echter rechtstreeks gevolgen voor praktijkopdrachten, begeleidingscapaciteit en toetsing. Die gevolgen vallen juist binnen deze toets. Een onuitvoerbare combinatie van eindtermen en realisatievoorwaarden kan niet uitsluitend als een organisatorisch probleem van het kleine kantoor worden behandeld.

Voer daarom vóór invoering een pilot uit bij kantoren met één of twee, drie tot en met vijf en meer dan vijf accountants, met afzonderlijke aandacht voor kantoren zonder assuranceopdrachten. Meet beschikbaarheid van leeropdrachten en externe plaatsen, begeleidingsuren, kosten, wachttijden en verwachte studieduur. Maak zichtbaar of kleine kantoren een gelijkwaardige toegang tot opleiden behouden. Evalueer na invoering ook uitval, instroom en de gevolgen voor kantooropvolging.

Maak de randvoorwaarden een onderdeel van het invoeringsbesluit

Stel het definitieve pakket vast met een gezamenlijke uitvoeringshandreiking van CEA, NBA en RPO, heldere beoordelingscriteria, een werkbare afbakening van minder complexe controles en concrete afspraken over externe leerplaatsen. Breng daarbij de samenloop met de toepasselijke kwaliteitseisen voor kantoren in beeld. Maak expliciet wie verantwoordelijk is voor capaciteit en financiering. Als de pilot ernstige tekorten laat zien, moeten realisatievoorwaarden, overgangstermijnen of invoeringstempo worden aangepast.

Bescherm lopende opleidingstrajecten door al behaalde resultaten passend te erkennen en te voorkomen dat trainees door nieuwe eisen onvoorzien moeten verlengen of van werkgever moeten veranderen. Bied begeleiders voldoende voorbereidingstijd en beperk dubbele vastlegging tussen onderwijs, stagebureau en kantoor.

Het beoogde resultaat

Wij willen een stevige en toekomstbestendige opleiding die startbekwame accountants opleidt tot deskundige adviseurs van het mkb en hen hun professionele grenzen leert kennen. De kleine praktijk moet daarin een volwaardige opleidingsplek blijven. Zonder aantoonbaar werkbare randvoorwaarden achten wij de voorgestelde uitvoering voor een belangrijk deel van onze achterban niet haalbaar. De vernieuwing mag de personeelsvoorziening en opvolgbaarheid van deze kantoren niet verder onder druk zetten.